

Referati

Promene u savremenom svetu i njihove implikacije na dogradnju koncepcije opštenarodne odbrane i oružanih snaga SFRJ

General-major prof. dr *RADOVAN RADINOVIĆ*

U članku se identifikuju i obrazlažu najznačajnije promene u savremenom svetu, a po značaju se ističu sledeće: a) promene u strukturi i distribuciji svetske političke moći; b) promena vojno-političkih odnosa i strateške slike sveta; c) disfunkcionalizacija vojno-političkih organizacija – blokova, posebno Varšavskog ugovora; d) narušavanje bipolarne strateške slike i povlačenje SSSR-a kao supersile i, na osnovu toga, narušavanje balansa snaga kao svojevrsnog „kišobrana” evropskog mira; e) ujedinjenje Nemačke kao novi činilac moći u Evropi i činilac narušavanja postojeće ravnoteže snaga; f) raspad sistema realsocijalizma i opasnost od razbijanja SSSR-a kao velike države, što bi pitanje mira u Evropi postavilo u veoma oštroj formi. Sve te i druge promene postavljaju pitanje sistema evropske bezbednosti, a time unose i nove momente u sadržaju i fenomenologiji strategije dominacije, sa izrazitim otklonom od vojnih ka nevojnim strategijskim sredstvima.

U okviru navedenih promena u okruženju, unutrašnja kriza u Jugoslaviji deluje krajnje anahrono i neverovatno. Dok se Evropa ujedinjuje – mi se razjedinjujemo, uz pomamni marš nacionalističkih snaga koje teže razbijanju Jugoslavije kao države i uz sve pogubne posledice koje su uz to neminovne. Kada se na osnovu promena u svetu i krize u zemlji sagledavaju opasnosti po našu bezbednost i nezavisnost, valja uočiti da je eventualna opasnost od oružanog ugrožavanja, pre svega, u daljem eskaliranju unutrašnje krize i međunacionalnih sukoba i eventualnom involviranju stranog činioca prema vlastitim strategijskim procenama i interesu.

Što se tiče implikacija nastalih promena u svetu i unutrašnje društvene krize na dogradnju naše koncepcije opštenarodne odbrane, treba u neophodnoj meri aktuelizirati naše strategijske procene i analize, ići na racionalizaciju sistemskih rešenja u svim elementima sistema opštenarodne odbrane, na dalje brojno smanjenje oružanih snaga kao naše trajno opredeljenje i njihovu tehničku modernizaciju, s težištem na mirnodopskom delu operativne komponente, koja je namenjena za sprečavanje strategijskog iznenađenja, na preispitivanje koncepta izgradnje Teritorijalne odbrane u kontekstu očitog smanjenja značaja dejstva na privremeno zaposednutoj teritoriji i, uopšte, partizanskog oblika oružane borbe.

Pristup problemu

Tema i njene intencije sadrže dva međusobno komplementarna hipotetička stava: (1) da su u okvirima relevantnih činilaca na kojima se zasniva koncepcija opštenarodne odbrane, i njoj primerena politika i sistem izgradnje oružanih snaga, nastupile promene zbog kojih je neophodna dogradnja koncepcije odbrane i oružanih snaga, i (2) da je slika savremenog sveta i, u vezi s tim, fenomenologija sile takođe pretrpela promene koje sugerišu određene dogradnje, kako koncepta odbrane u najširem smislu, tako i oružanih snaga kao okosnice tog koncepta. Nema sumnje, oba se ta stava mogu sa dosta pouzdanosti i empirijski zasnovati, tj. moguće je i na spoljnom i na unutrašnjem planu identifikovati brojne promene koje impliciraju potrebu dogradnje našeg odbrambeno-zaštitnog sistema i njegovih osnovnih elemenata, odnosa i funkcija. U svakom slučaju, te promene nalažu potrebu za problematizovanjem – na stručnom i teorijskom planu – njihovog mogućeg uticaja na dalji razvoj naše koncepcije, doktrine i strategije i na izgradnju oružanih snaga i drugih elemenata sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Tom i takvom cilju posvećena je i celokupna rasprava za okruglim stolom „Vojnog dela”, čime se taj opštevojni teorijski časopis neposredno uključuje u proces traganja za valjanim odgovorima na izazove koje vreme sadašnje i ono koje tek dolazi postavlja našoj teoriji i doktrini i odbrambenoj praksi.

Radi uspešnijeg odgovora na osnovna pitanja dela sadržaja rada „okruglog stola” u okviru kojeg treba problematizovati odnos spoljnog faktora i naše odbrane u svim strateškim elementima, gradnju ovoga priloga grupisali smo u dva osnovna dela:

(1) u prvom delu je registar značajnih promena u širem i užem (bliže i dalje) okruženju, sa težištem na vojnom faktoru, i sagledane su značajne implikacije tih promena na mogućnosti i verovatnoću ugrožavanja bezbednosti i nezavisnosti naše zemlje;

(2) u drugom delu se ukazuje na neophodnu i poželjnu dogradnju koncepcije i sistema opštenarodne odbrane i oružanih snaga, kao okosnice toga sistema, kako bismo bili u stanju da efikasno odgovorimo na sve potencijalne i aktuelne pretnje našoj bezbednosti i nezavisnosti.

Pri valorizovanju odgovora na ta dva pitanja valja imati na umu najmanje dve činjenice: (1) da se radi o odnosu koji je višestruko uslovljen odgovarajućim društvenim sistemskim opredeljenjima i rešenjima i verovatno će biti još više time posredovan, i (2) da procesi na spoljnom planu (o kojima će biti reči) još nisu dovršeni da bi se mogli pouzdano analizirati njihovi uzroci, tokovi i posledice, već su još u dinamičkoj fazi i njihove prave posledice tek treba da uslede. Pri tome su mogući otkloni u svim smerovima – i konzervativnim, dakle retrogradnim, i progresivnim, što bi bacalo i različita svetla na odgovarajuće inovativne procese koji bi tim promenama bili uslovljeni i izazvani.

BITNE PROMENE U EVROPI I NAŠEM SUSEDSTVU I NJIHOVE MOGUĆE IMPLIKACIJE NA BEZBEDNOST SFRJ

a) *Osnovna politička značenja promena u Evropi i bližem okruženju*

Uzroci koji su doveli do promena u Evropi su mnogostruki, počev od onih strukturnih, u okviru krize socijalizma kao sistema, preko uticaja spoljnog činioca koji je namerno izazivao krizu u socijalističkim državama sa antikomunističkih pozicija, do političkih motiva i opredeljenja za demokratizaciju u samim socijalističkim zemljama. Dolaskom Gorbačova, i političke filozofije koju je on personificirao, stvoreni su preduslovi za promene kojih bez njega ili uopšte ne bi bilo, ili bi se događale sa mnogo više socijalnih i političkih napetosti, sukoba i krvoprolića. Šta je bilo presudno da do takvih promena uopšte dođe?¹

(1) Gorbačovljeva nova politička filozofija, koja je nazvana „perestrojka“, „novo mišljenje“, „glasnost“ itd., demistifikovala je nepogrešivost partije na vlasti, otkrila brojne slabosti na gotovo svim tačkama društvenog uređenja realnog socijalizma i otvorila mogućnost kritičkog vrednovanja njegovih dostignuća i slabosti.

¹ Leo Mates, „Svijet na velikoj prekretnici“, „Međunarodna politika“, Beograd, br. 954/90, str. 3.

(2) Kada je stvorena mogućnost za kritičko vrednovanje ostvarenih rezultata i promišljanja legitimni su postali zahtevi za prevladavanjem utvrđenih slabosti, odnosno reforme su se nametale kao njihova logička implikacija. No, važnije od toga je činjenica da je Gorbačov, svojom pojavom, otklonio svaku mogućnost nasilnog zaustavljanja eventualnih reformskih promena sovjetskom intervencijom, što je u prošlosti često praktikovano (Mađarska 1956, Čehoslovačka 1968, Poljska sedamdesetih i osamdesetih godina, itd.).

Pod uticajem povezanog delovanja mnoštva uzročnika, povoda i uslova dogodile su se promene u Evropi i našem okruženju, koje su simbolički nazvane „nežnom revolucijom”, s izuzetkom u Rumuniji i donekle SSSR-u, gde se raspleti tek očekuju i gde je bilo oštrijih, pa i krvavih sukobljavanja. No, što se tiče dinamike, one su bile veoma burne. Na primer, za promene za koje je u Poljskoj trebalo nekoliko godina, u Demokratskoj Republici Nemačkoj i Mađarskoj trebalo je nekoliko meseci, a u Rumuniji, Bugarskoj i Čehoslovačkoj – nekoliko dana. Za ocenu nastalih promena, u okviru teme kojom se bavimo, važno je uočiti sledeće:²

Prvo, iz osnova je promenjen odnos Istok – Zapad. Protivurečnost na toj relaciji je prevashodno bila ideološki zasnovana i izazvala je najdublje podele savremenog sveta, koje je Čerčil simbolički uporedio sa nevidljivom gvozdenom zavesom. Simbol te protivurečnosti sve vreme posle rata bio je „Berlinski zid”, koji je, i kao metafora jednog teškog vremena podela, napokon srušen. Izgleda da je „hladnom ratu”, kao sveopštoj konfrontaciji između Istoka i Zapada konačno odzvonilo i da se stvaraju uslovi za ukidanje ideološke protivurečnosti, koja je generirala tu konfrontaciju, te da samim tim na dnevni red dolaze i sva iz nje izvedena politička i vojna rešenja, uključujući i evropski, pa i svetski politički poredak.

Drugo, uporedo s tim, menja se težište strategijske komunikacije i konfrontacije SAD kao najmoćnije sile savremenog sveta.³ Pre samo nekoliko godina, težište je bilo na vojnoj konfrontaciji i nadmetanju sa SSSR-om, a sada se seli na ekonomsku i tehnološku konfrontaciju sa Japanom i Zapad-

² Isto, strana 4.

³ Isto, str. 4.

nom Evropom, što je objektivna pretpostavka za drugačiji evropski i svetski poredak. Na drugoj strani, antikomunizam je bio glavno političko i strateško težište unutrašnjih odnosa i unutrašnje političke borbe SAD. Sada, kada je, prema njihovoj oceni, komunizam poražen, težište te borbe prenosi se na druga područja delovanja – pre svega, na suzbijanje i potpunu političku kontrolu stanja u Latinskoj Americi, što je dodatna pretnja nezavisnosti i bezbednosti zemljama i narodima u tom delu sveta.

Treće, eliminisanje ili barem ublažavanje globalne protivurečnosti i na njoj izvedene globalne konfrontacije za „treći svet” ima protivurečno značenje: (a) na jednoj strani, nestaje mnogi sukobi koji su u „trećem svetu” bili inspirisani tom globalnom konfrontacijom i, kao takvi, bili u funkciji geostrategije supersila u njihovoj borbi za svetsku dominaciju; (b) na drugoj strani, splasnuće (već je splasnuo) motiv za ekonomsku pomoć nerazvijenim, jer je ona veoma često bila inspirisana geostrateškim motivima i pretenzijama, i (c), što je najgore, SAD kao supersila koja je ojačala svoje moći, i druge velike sile koje se, po povlačenju SSSR-a u granice kontinentalne sile, ubacuju na svetsku scenu, dobijaju više mogućnosti da uređuju stanje u zemljama „trećeg sveta” saglasno svojim stratezijskim, političkim i ekonomskim interesima, što je novi momenat u bezbednosti tih zemalja sa izrazito negativnim značenjima.

Četvrto, tim promenama je iz osnova izmenjena struktura svetske političke moći ili, u najboljem slučaju, stvorene su osnove za bitno prestrukturiranje te moći. Naime, na vrhu piramide svetske političke (i vojne) moći bile su dve supersile i njihove vojno-političke grupacije – blokovi.⁴ Sada više nije tako, jer SSSR objektivno nije supersila, a njegova vojno-politička grupacija ne može predstavljati paritetnu (ili bilo kakvu) političku moć koja se ravnopravno suprotstavlja drugoj strani. To znači da se stvaraju uslovi za drugačije prestrukturiranje svetske političke moći, sa SAD na vrhu, ali i sa mogućnošću da se Zapadna Evropa iskaže kao novi centar političke moći, te da u tu igru uđe i Japan, sa sve izrazitijim izgledima da, barem na vanevropskim prostorima, uspešno

⁴ Branko Mamula, *Obrana malih zemalja*, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1988, str. 48.

parira sve većem američkom uticaju. Bez obzira na to kako će se i koliko koji od navedenih subjekata međunarodne zajednice konkretno iskazati kao faktička politička moć, može se ustvrditi da su stvoreni uslovi za promenu strukture svetske političke moći, a kuda će i kako te promene dalje kretati pokazaće vreme, pogotovu stoga što procesi u SSSR i Kini nisu završeni.

Peto, destabilizacija SSSR-a kao države nova je potencijalna opasnost za rušenja uspostavljenog sistema evropske, pa i svetske bezbednosti. To se mora sagledavati i vrednovati kao momenat sa izrazito negativnim političkim značenjem po bezbednost i mir u svetu uopšte. Bez sumnje, kriza u SSSR-u je velikim delom posledica delovanja svih negativnih činilaca iz okruženja i s antikomunističkih pozicija, ali je ona prvenstveno uzrokovana unutrašnjom krizom i raspadom sistema realnog socijalizma. Sve dotle dok se kriza zadržava u okvirima destrukcije socijalizma i komunističkih režima, ona je za Zapad i SAD poželjna i kao takva je bila podsticana. No, ta je kriza ozbiljno dovela u pitanje opstanak SSSR-a kao države, čemu separatističke težnje pribaltičkih, zakavkaskih i nekih drugih republika daju posebno obeležje. Eventualni raspad SSSR-a, kao višenacionalne i višekonfesionalne složene države, za evropsku i svetsku bezbednost može imati samo negativno značenje i ne može biti u interesu ni Evrope, ni SAD. Moguće su veoma različite negativne implikacije, a upozorićemo samo na jednu, koja bi imala krajnje negativne posledice. Radi se o opasnosti od tzv. desnog udara u SSSR-u i povratka na scenu dogmatskih snaga, koje bi zasigurno usporile procese reformi i u SSSR-u i u Evropi. Najnoviji događaji, vezani za osnivački kongres KP Rusije i dolazak na partijski vrh u toj najvećoj republici SSSR-a čoveka kojeg dobri poznavaoци zbivanja na sovjetskoj političkoj sceni svrstavaju u snage koje nisu istinski pobornici demokratizacije, samo su konkretni nagoveštaji tih opasnosti. Eskaliranje krize u SSSR-u bilo bi veći povod da se desne snage vrate na političku scenu i da pokušaju da zaustave dalje promene. Eventualni raspad tako moćne države kao što je SSSR iz osnova bi uzdrmao evropski politički poredak i nametnuo potrebu za prekrajanjem političke karte Evrope, sa svim negativnim implikacijama po bezbednost evropskih zemalja i sveta uopšte.

Šesto, ujedinjenje Nemačke je novo krupno, možda najkrupnije pitanje čija politička značenja valja sagledati, kako sa stanovišta evropske političke konstelacije, tako i sa stanovišta sistema evropske bezbednosti. Bez obzira na mogućnost usporavanja procesa ujedinjenja Nemačke, veoma je izvesno da će svet, odnosno Evropa, uskoro u svom središtu dobiti novu, moćnu ekonomsku, političku i vojnu silu koja se mora respektovati. Šta to znači za političku kartu Evrope, i, osobito, za strukturu njene političke moći nije teško sagledati. Ako ujedinjena Nemačka ostane u zapadnoevropskoj koaliciji, bez sumnje će Zapadna Evropa postati toliko moćna da će ozbiljno ugroziti primat SAD, ako ne u svetskim razmerama, a ono sigurno na prostoru Evrope. Drugo, i ne manje značajno pitanje jeste koliko bi ta nova zapadnoevropska i severnoatlantska koalicija, sa velikom Nemačkom kao centralnom silom, narušila već narušeni balans snaga u Evropi, što bi moglo još više otežati geostrateški i vojno-politički položaj SSSR-a u Centralnoj Evropi. Ako bi, pak, ujedinjena Nemačka ostala samostalni politički, ekonomski i vojni entitet i konstituisala se kao nova centralna sila, to bi, bez sumnje, ulogu tzv. Ujedinjene Evrope znatno oslabilo, a veliki deo te uloge i značaja preuzela bi nova, velika Nemačka.

Ujedinjena Nemačka na dnevni red evropske političke scene uvodi i mnoštvo novih pitanja, a osobiti značaj ima pitanje bezbednosti istočnoevropskih zemalja, pre svih Poljske i Čehoslovačke, te bezbednost SSSR-a, i to u kontekstu sve naglašenijih separatnih tendencija njegovih perifernih republika. Svi su izgledi da su događaji u vezi sa ujedinjenjem Nemačke otišli znatno dalje i brže od onoga što je predviđeno sporazumom SAD i SSSR-a, pa je i to direktno ugrozilo bezbednost Sovjetskog Saveza.

Sedmo, pored ujedinjenja Nemačke, ali i u neposrednoj vezi sa tim procesom, kao najbitnija promena koja se empirijski može identifikovati označava se rušenje komunističkih režima. Valja imati na umu da su se ti režimi u većini slučajeva srušili u zemljama u kojima nije bilo autentične i autohtone revolucije, već je tzv. komunistička vlast „instalirana” sovjetskim vojnim prisustvom. Komunistički režim još uvek nije oboren u Kini, Vijetnamu, SSSR-u, na Kubi... Sa tom

činjenicom valja računati i ubuduće, kao i sa tim da će se napad na komunističke režime koji su ostali na vlasti nastaviti novom žestinom i sve perfidnije, uz korištenje svih sredstava. No, sigurno je najveća i nedovoljno procenjivana i vrednovana prepreka antikomunističke strategije sve prisutnija svest o posledicama koje bi moglo izazvati razbijanje sovjetske države. Na toj spoznaji i na pitanju ujedinjenja Nemačke pojavljuju se „pukotine” u unutarevropskim odnosima, i to na različitim relacijama: SSSR–SAD, Velika Britanija–Francuska–SAD, te Francuska–Velika Britanija–Nemačka.

Osmo, približavanje Kine i SSSR-a novi je značajan momenat globalnih odnosa, koji će uticati i na evropske odnose. Naime, to unekoliko jača sovjetsku globalnu, a time i evropsku poziciju. Neposredno u vezi sa tim je i izvesno otrežnjenje sovjetske politike u pogledu širine, dubine, intenziteta i, naročito, dinamike ostvarenih promena u Istočnoj Evropi i uopšte u evropskoj političkoj, pa i vojnoj konstelaciji. Svi su izgledi da se SSSR, nakon iznuđenog, a i olakog dobrovoljnog povlačenja, ponovo vraća na evropsku scenu s namerom da povрати deo izgubljene ravnoteže i tako donekle osujeti prilično jednostrani uticaj SAD na evropske odnose. Sasvim sigurno, SSSR će na modifikaciju svoje evropske politike biti prinuđen i sve dubljom krizom unutar svojih granica.

Prema problemu ujedinjenja Nemačke i njenog budućeg geostrategijskog i vojnopolitičkog statusa SSSR će zauzimati stav shodno viziji svojih strategijskih interesa u Evropi. Ako se tome doda i očekivanja SSSR-a da Nemačka podrži prestrukturiranje njegovog privrednog sistema, sasvim je realno pretpostaviti i izvesne kompromise na obe strane.

Kada se radi o mestu Jugoslavije u okviru svih nastalih i budućih promena u Evropi i našem neposrednom okruženju, valja imati u vidu da te promene za nas imaju protivurečno – i pozitivno i negativno značenje. Da li se i koliko radi o jednom ili drugom smeru promena valja u svakom konkretnom slučaju ustanoviti tek na osnovu svestrane analize svih relevantnih činilaca. Ovom prilikom pažnju ćemo usredsrediti samo na moguća negativna značenja tih promena, i to na ona pod čijim uticajem treba dograđivati našu koncepciju odbrane i oružane

borbe. Sa stanovišta naše bezbednosti i nezavisnosti mi pozitivno vrednujemo i uvažavamo tekovine procesa globalnog slabljenja blokovske konfrontacije, slabljenje koalicionog vrha i demokratizaciju u Istočnoj Evropi i SSSR-u u meri u kojoj se tamo radi o istinskoj demokratizaciji. Pozitivan stav prema tim promenama imamo i stoga što godinama i sami u tim promenama učestvujemo i podstičemo ih u svojoj sredini.

U vezi sa negativnim momentima navedenih promena, sa stanovišta našeg mesta u evropskoj kući, značajno je nekoliko činjenica:

(1) Od frontalnog napada na socijalizam kao sistem nije pošteđena ni Jugoslavija. Tim napadom ozbiljno je uzdrmano naše socijalističko društvo, što potvrđuju i rezultati višestranačkih izbora u dve naše federalne jedinice i politički potezi koje preduzimaju njihove vladajuće garniture. To je vidljivo i po veoma agresivnom nastupanju ultradesnih, profašističkih i šovinističkih snaga u celoj zemlji. Kada je reč o neprijateljskom delovanju spoljnog činioca protiv Jugoslavije, valja imati na umu da je antikomunistički intoniran. Međutim, upravo je u tom i takvom vrednovanju Jugoslavije velika zabluda spoljnog činioca. Naime, savremena antikomunistička strategija gubi iz vida značajnu činjenicu da je Jugoslavija davnih pedesetih godina raskinula sa boljševizmom, da je odavno uređena kao demokratska, samoupravna i federativna država, u kojoj se uvažavaju tržišni principi i politički pluralizam, i zato je frontalni napad na same osnove Jugoslavije doveo u ozbiljnu opasnost istinske demokratske snage u zemlji i otvorio širom vrata pobedonosnom hodu krajnje retrogradnih snaga (u civilizacijskom, ne u ideološkom smislu). U tome treba videti i opasnost od građanskog rata, sa tragičnim posledicama koje bi nastale.

(2) Direktna posledica tog frontalnog, sinhronizovanog spoljnog i unutrašnjeg napada na socijalističko, demokratsko i federativno uređenje naše zemlje je opasnost za opstanak Jugoslavije kao državne zajednice. S tom opasnošću nisu dovoljno računali inspiratori te strategije. Izgleda da su oni postigli konsenzus u opredeljenju za rekonstruisanje Jugoslavije, pa i po cenu njenog razbijanja kao države, ali su potcenili opasnost od građanskog rata u Jugoslaviji, što bi značilo otvaranje opasnog kriznog žarišta na Balkanu i Južnoj Evropi,

sa nesagledivim posledicama po bezbednost u širem regionu, pa i bezbednost Evrope u celini. Svaka strategija koja teži razbijanju Jugoslavije kao države mora računati s ozbiljnim međunacionalnim sukobima, koji bi neminovno doveli do građanskog rata. A kakve bi posledice mogle nastupiti po tom osnovu samo je delimično demonstrirano u drugom svetskom ratu. Jer, obračuni u jednom budućem hipotetičkom građanskom ratu u Jugoslaviji bili bi mnogo drastičniji i raznovrsniji po ciljevima, nosiocima, snagama i posledicama nego što su bili ikada ranije u našoj istoriji. Te opasnosti moraju biti svesne političke snage u Jugoslaviji, a pre svega snage i pokreti, pa na žalost i vladajuće garniture koje zagovaraju rekonstituciju Jugoslavije na principima krajnje labave konfederacije ili njeno razbijanje. No, te opasnosti moraju biti svesni i Evropa i svet kada definišu vlastite stratezijske opcije i delovanje prema Jugoslaviji. Nije verovatno da bi takva kriza i krizno žarište u Jugoslaviji bilo u interesu ijedne ozbiljne političke opcije u savremenoj integrisanoj Evropi, niti da je interes Evrope razbijanje demokratskog fronta u Jugoslaviji i stvaranje ultradesnog političkog uređenja, ka kojem Jugoslavija ubrzano kreće ako se procesi ne preusmere u pravcu jačanja demokratije, kako i priliči zemlji koja je prva raskrstila sa boljševizmom staljinističkog tipa.

(3) Što se tiče promena u našem neposrednom okruženju, one se mogu dvojako vrednovati prema uticaju na međunarodni položaj naše zemlje: prvo, rušenjem sistema realnog socijalizma stvaraju se mogućnosti za ozbiljan demokratski preobražaj kod dela naših suseda, što bi moglo pozitivno uticati na naš međunarodni položaj. No, time se tek stvaraju uslovi za demokratske preobražaje, jer se demokratski razvoj ničim unapred ne garantuje. Naprotiv, ti procesi mogu poprimiti i rušilačke i anarhističke tokove, što ne bi moglo pozitivno uticati na naš položaj, i drugo, izvlačenjem ispod supremacije najjače koalicione sile neki naši susedi se oslobađaju za relativno samostalno delovanje prema Jugoslaviji. Odvajanje tih zemalja od blokovskog centra može imati i pozitivne i negativne posledice, uključujući i revandinacije, bez obaveze da vode računa o usaglašenoj koalicionoju strategiji odnosa prema Jugoslaviji kao samostalnom političkom subjektu.

b) *Neka vojna značenja promena u Evropi i našem okruženju*

Jedna od krupnih negativnih posledica promena u Evropi po našu bezbednost svakako je narušavanje balansa snaga u njoj. Jer, ta ravnoteža snaga, kao svojevrstan „negativan mir” i kao ravnoteža straha, delovala je i kao zaštitni kišobran evropske bezbednosti. Jugoslaviji, kao demokratskoj i nesvrstanoj zemlji, odgovaralo bi njihovo odumiranje, ali sada se ne radi o tome, već o slabljenju, gotovo raspuštanju jednog (VU) i jačanju drugog bloka (NATO). Dakle, sadašnje promene moraju se vrednovati kao faktička dezintegracija Varšavskog ugovora i kao jačanje ukupne relativne moći NATO, što nije rezultat naraslih snaga te koalicije nego, pre, rezultat slabljenja moći suprotstavljanja druge strane i njene sve izrazitije angažovanosti na sređivanju svog unutrašnjeg stanja i očuvanju vlastitog teritorijalnog integriteta i SSSR-a kao države. Promene su toliko radikalne da se danas realno može govoriti jedino o SAD kao supersili, dok se SSSR sve više povlači u svoje granice i od svetske postaje kontinentalna sila. Ta činjenica unekoliko oslobađa NATO i SAD da se bez straha od direktne konfrontacije sa SSSR-om, kao drugom supersilom, mogu po sopstvenoj želji i prema sopstvenim strateškim interesima involvirati u lokalne i regionalne sukobe i krize, i čak ih izazivati i njima upravljati. To i pored toga što je SSSR zadržao svoju vojnu moć, što je i dalje velika vojna sila, ali ga unutrašnje stanje i stanje u koaliciji faktički detronizira sa položaja supersile, sa svim posledicama po njegov ukupni vojno-politički i geostrategijski položaj.

Kada je reč o Evropi, od intervencije, odnosno involviranja u unutrašnje sukobe i odnose, Jugoslavija je ugrožena iz više razloga: (1) sve druge zemlje, koje su bile članice istočne vojne koalicije u manjoj su opasnosti jer su se i deklarativno izjasnile za zapadnu opciju, pa otpada politički i ideološki razlog pritiska na njih; (2) Jugoslavija je zemlja u kojoj je demokratska varijanta socijalizma, makar i u reduciranoj formi, još uvek važeći društveni sistem, a spoljni činilac ga kvalifikuje na veoma redukcionistički način kao komunistički režim i, stoga, kao objekt napada; (3) veoma su oštre unutrašnje ekonomske, političke, ideološke, verske i tradicionalne podele i protivurečja u Jugoslaviji, što može eskalirati i u građanski rat.

Ujedinjenje Nemačke je dodatni negativni momenat evropske, pa i naše bezbednosti i nezavisnosti. Integracija će dovesti do uspostavljanja nove vojne sile u Centralnoj Evropi, čija bi eventualna ekspanzija podrazumevala i širenje ka jugu. Pored svih negativnih političkih i drugih implikacija toga ujedinjenja, na vojnom planu ono rezultira novom vojnom silom, koja će u miru imati oko milion vojnika, sa veoma moćnim tehničko-tehnološkim činiocem u svim elementima opremanja oružanih snaga najsavremenijim sredstvima naoružanja i vojne opreme. Istorija je pokazala da nikakva ugovorna organizacija nije uspešno disciplinovala nijednu državu, niti je odvrátila od restauracije svoje vojne moći, pa ni novih ekspanzionističkih namera i ponašanja. Nije realno očekivati ni da bi se to moglo postići u slučaju ujedinjene Nemačke, bez obzira na to da li će ostati članica ili će postati neutralna vojna sila. Ona će zasigurno na evropsku scenu doneti problem redefinisavanja sistema evropske bezbednosti i saradnje.

Jedna od veoma negativnih posledica brojnih i burnih promena u Evropi i neposrednom okruženju jeste bitno smanjenje značaja geostrategijskog položaja Jugoslavije. Ne mislimo, naravno, da je prostor Jugoslavije izgubio na svom geografskom i geopolitičkom značenju, što je vezano za središnji položaj našeg prostora na relaciji Centralna Evropa–Bliski istok i Mediteran i mnogostruke pravce koji našim prostorom vode u jednom i u drugom smeru. No, lavovski deo značaja geostrategijskog položaja naše zemlje mi smo s pravom izvodili iz krajnje protivurečnosti i nepomirljivosti strateških interesa supersila i blokova prema našem prostoru u njihovim namerama da dominiraju evropskim kontinentom i Mediteranom. Tome treba dodati i još jednu važnu činjenicu: da je Jugoslavija bila smeštena kao tampon-prostor u zoni hipotetičkog globalnog ili regionalnog sukobljavanja blokovskih koalicija na južnoevropskom vojištu. Tih nekoliko činjenica, a u kontekstu verovatnoće i mogućnosti ratnog sukoba između najmoćnijih vojnih činilaca u Evropi, Jugoslaviji i njenom prostoru davalo je prvorazredni značaj i za jednu i za drugu stranu. Njihov najviši strateški interes sastojao se u tome da se onemogući suprotna strana da za svoje geostrateške potrebe zadobije kontrolu nad našim prostorom, jer bi to značajno debalansiralo odnos snaga. Upravo na toj činjenici

u prošlosti je građena naša relativno samostalna politička i strateško-odbrambena pozicija i visoko vrednovan značaj našeg geostrategijskog položaja na razmeđu dvaju suprotstavljenih vojnih koalicija.

Sada kada su nastupile bitne promene u vojno-političkoj i strateškoj slici Evrope, kada se praktično jedna od vojnih koalicija defunkcionalizovala (iako formalno postoji), kada tzv. veliki rat u Evropi ima sve manje izgleda ili je gotovo isključen kao mogućnost, čitava infrastruktura na kojoj su zasnovane vojnostrategijske procene odnosa snaga u tom hipotetičkom sukobu gubi na značaju, a time i naš prostor kao istorijski plac-darm i kao geostrateški momenat najvišeg značaja. Stoga nije više realno očekivati da bi bilo koja zemlja, zbog velikog značaja toga prostora, rizikovala sukobe širih razmera da bi pružila neke garancije našoj bezbednosti. Realna je opcija da bi se – u slučaju radikalne krize u Jugoslaviji i unutrašnjih ili spoljnih obračuna – te sile involvirale u naše unutrašnje sukobe i značajno negativno uticale na njihove tokove i ishode.

Promene u našem neposrednom okruženju, pre svih one u Mađarskoj, Rumuniji, Bugarskoj, a u perspektivi i u Albaniji, u kontekstu geostrategijskog položaja Jugoslavije imaju i brojna negativna značenja o kojima se mora voditi računa kada se perspektivno procenjuju determinante naše bezbednosti i nezavisnosti, uz, razume se, brojna pozitivna značenja.

Sa aspekta nastalih promena u Evropi, na žalost, mora se uočiti da Sredozemlje i Balkan ostaju i dalje potencijalno krizno žarište, jer se radi o regionu koji je opterećen mnogim protivurečnostima i nerešenim problemima u bilateralnim odnosima pojedinih zemalja i unutrašnjim previranjima u nekima od njih. Bez dvoumljenja se može reći da je i Jugoslavija jedna od zemalja koje su nabijene kriznim momentima, i to u svim sferama: ekonomiji, politici, kulturi, tradiciji itd. Osobito negativan uticaj na bezbednost i integritet Jugoslavije ispoljavaju međunacionalni sukobi, koji se i dalje produbljuju, i to na svim poljima međunacionalnih odnosa. Svi pokazatelji krize u tom domenu dostigli su gotovo tačku usijanja, i svako dalje zaoštavanje bi neminovno vodilo u građanski rat, odnosno u vanredno stanje, a to bi značilo da bi država, radi očuvanja vlastitog integriteta i opstanka, mo-

rala primeniti sva sredstva represije, uključujući i vojnu silu. Takvo stanje impliciralo bi uključivanje spoljnog činioca u naše unutrašnje sukobe, što bi vodilo u lokalni rat na tlu Jugoslavije, sa svim dalekosežnim i krajnje negativnim posledicama po daljnji opstanak jugoslovenske države.

Ako se navedene opasnosti sagledavaju u kontekstu oslabljenog geostrategijskog položaja Jugoslavije u južnoj Evropi i na Balkanu, onda moramo zaključiti da je kriza, uključujući i onu radikalnu, u Jugoslaviji moguća, a da se ona neizostavno ne mora proširiti na Evropu i direktno ugroziti evropski mir i bezbednost, iako bi stabilna Evropa podrazumevala stabilnost i mir u svim njenim regionima, pa bi bilo realno očekivati da se ona umeša u eventualni rasplet naše krize, koji ne bi morao biti u interesu naših naroda i narodnosti i opstanka Jugoslavije kao države.

*c) Mogućnost i verovatnoća ugrožavanja bezbednosti
i nezavisnosti Jugoslavije u okviru promena
u Evropi i neposrednom okruženju*

Globalno popuštanje i neodetant su činjenice koje umanjuju mogućnost izbijanja svetskog rata i regionalnog rata u Evropi, što umanjuje i agresiju na Jugoslaviju u okviru ta dva modaliteta ratnog sukoba u Evropi. U kontekstu opštevažee činjenice da je globalna konfrontacija između supersila i vojnih koalicija kao model njihovog međusobnog ponašanja napuštena, valja vrednovati i pozitivni uticaj nastalih promena na bezbednost Jugoslavije.

Pošto se savremena strategija dominacije sve izrazitije oslanja na nevojna sredstva, ali uz stalnu pretnju vojnom silom, uz eskalaciju naših unutrašnjih međunacionalnih, međurepubličkih i međukonfesionalnih sukoba i uključivanje u te sukobe stranog činioca prema ostvarivanju njegovih strategijskih interesa, u prvi plan opasnosti po bezbednost i nezavisnost naše zemlje dolazi „specijalni rat”. On bi bio vođen u kombinaciji sa raznim oblicima vojnog intervencionizma, počev od ubacivanja diverzantsko-terorističkih grupa, preko pothranjivanja unutrašnjih oružanih pobuna, te razbijačke delatnosti naraslih i ojačalih separatističkih snaga, sve do udara sa distance i invazije dela vojnih snaga.

Iako je „specijalni rat”, sada i u dogledno vreme, najverovatniji oblik ugrožavanja bezbednosti i nezavisnosti SFRJ, ne sme se isključiti ni mogućnost oružane agresije na našu zemlju, iako nam ovog trenutka takva opasnost ne preti konkretno ni od jedne susedne zemlje, niti od neke velike sile ili saveza država. Mogućnost oružane agresije na Jugoslaviju sadržana je u produbljivanju naše unutrašnje društvene krize do stepena izbijanja građanskog rata, u eventualnom regionalnom sukobu na Balkanu ili Mediteranu na osnovu postojećih protivurečnosti među zemljama tih regiona ili njihovom daljnjem zaoštavanju i produbljivanju, te u mogućnosti značajne promene opšte konstelacije odnosa koji determinišu našu bezbednost i nezavisnost. Najvažniji činilac od kojeg zavisi naša bezbednost i nezavisnost, a i verovatnoća njenog ugrožavanja oružanom agresijom, jeste unutrašnje stanje. Dalje produbljivanje krize moglo bi do te mere oslabiti odbrambenu moć naše zemlje da bi se sasvim logično nametnula opasnost involviranja spoljnog činioca. On bi ograničenim vojnim akcijama (sukob niskog intenziteta, sa udarima sa distance), kao preovlađujućim načinom ograničene primene vojne sile, ili klasičnom oružanom agresijom podržavao snage unutrašnjeg neprijatelja u njihovom destruktivnom delovanju – da oružanom akcijom prekrajaju teritoriju i podele našu zemlju.

Na osnovu činjenica, u slučaju dalje eskalacije sukoba u zemlji i njihovog pretvaranja u građanski rat, strani činilac bi nesumnjivo nastojao da i oružanom akcijom ostvari svoje stratezijske interese prema Jugoslaviji. Štaviše, realno je očekivati da će se u te procese i sukobe uključivati, i to kao u sukobe niskog intenziteta, što implicira ograničenu i selektivnu primenu vojne sile, ali i mogućnost eskaliranja i prerastanja u oružanu agresiju sa ograničenim ili radikalnim ciljem.

Jedini siguran način za zaštitu od svake vrste oružane agresije na našu zemlju jeste izlazak iz postojeće krize, na osnovu čega bi strani činilac sigurno procenjivao da je Jugoslavija spremna i odlučna da se efikasno brani od svakog agresora, ako bi i interes toga spoljnog činioca bio podržavanje odbrane Jugoslavije i sprečavanje njene dezintegracije kao države. Na žalost, zbog stanja u zemlji i dubine i širine unutrašnje krize, ta opcija se ne može označiti kao konstanta u delovanju spoljnog činioca prema Jugoslaviji.

Kada je reč o oružanoj agresiji, prema stepenu verovatnoće, u prvi red opasnosti dolazi oružana agresija u okviru sukoba niskog intenziteta, koja bi bila tipa udara sa distance. U tom slučaju, radilo bi se o selektivnoj i ograničenoj primeni vojne sile, kako po ciljevima i aspektima napada i udara, tako i po upotrebljenim snagama i sredstvima. Agresor bi takvom modelu agresije pribegao samo kada bi, na osnovu svojih stratejskih procena, poverovao da mu mi, vlastitim udarom, ne bismo mogli naneti gubitke koje njegovo javno mnjenje ne bi bilo u stanju da prihvati. Stoga je efikasna strategija odvrćanja na odgovarajućem nivou konvencionalne pretnje i dalje realna brana od takve vrste oružanog ugrožavanja naše bezbednosti i nezavisnosti.

Ne procenjujući stepen verovatnoće pojedinih vrsta ili oblika oružanog ugrožavanja bezbednosti Jugoslavije i ne ulazeći u procenu uslova i odnosa u okviru kojih bi do takvog ugrožavanja moglo doći, činjenica je da i dalje postoje mogućnosti za oružanu agresiju s radikalnim i ograničenim ciljem.

DOGRADNJA KONCEPCIJE OPŠTENARODNE ODBRANE I DRUŠTVENE SAMOZAŠTITE U OKVIRU VOJNO-POLITIČKIH PROMENA U EVROPI I BLIŽEM OKRUŽENJU

Pre konkretnijih odgovora na postavljeno pitanje valja imati u vidu da je koncepcija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, i na njoj izvedena sistemski rešenja, zasnovana na nekoliko opštih pretpostavki: (1) na optimističkoj viziji unutrašnje političke stabilnosti Jugoslavije, njenom idejno-političkom jedinstvu, koheziji međunacionalnih i međurepubličkih odnosa i saglasnosti političke volje svih odgovornih političkih snaga našeg društva o Jugoslaviji kao federalnoj državi ravnopravnih federalnih jedinica i naroda; (2) na opštem uverenju da je samoupravni socijalizam najprogresivniji i najperspektivniji projekat društvenog razvoja savremenog sveta, što je – kako je smatrano – smanjilo mogućnost okupljanja snaga unutrašnje destrukcije u meri koja bi drastično destabilizovala unutrašnji društveni sistem; (3) na vodećoj idejno-političkoj, usmeravajućoj i u uslovima eventualnih otkaza sistema

u pojedinim njegovim delovima, rukovodećoj ulozi Saveza komunista u odbrambeno-samozaštitnoj delatnosti, i (4) na slici savremenog sveta u kojoj dominira konfrontacija, umesto saradnje, na strategijskom bipolarizmu supersila i vojnih blokova, što je direktnu strategiju stavljalo u prvi plan ugrožavanja bezbednosti i nezavisnosti naše zemlje i što je logički impliciralo organizovanje i osposobljavanje celokupnih odbrambenih snaga društva za efikasno obavljanje tzv. spoljne funkcije, odnosno za suprotstavljanje oružanoj agresiji koja podrazumeva invaziju agresorovih snaga na prostor Jugoslavije i njihov neposredni dodir sa našim snagama na jugoslovenskom ratištu.

Kao što je prethodna analiza spolnog, pre svega vojno-političkog činioca pokazala, nijedna od navedenih opštih pretpostavki više ne odgovara stvarnosti, ili ne potpuno. Stoga, ako je faktičko stanje u okviru bitnih činilaca i osnova koncepcije takvo, izvesno je da se ona mora dograđivati.

Ovom prilikom obuhvatićemo samo deo dogradnje koncepcije i politike razvoja naših oružanih snaga koji je impliciran promenama na spoljnopoličkom, geostrategijskom i vojnom planu. Dakle, samo relaciju koncepcija (odbrana i oružane snage SFRJ) – spoljne promene, sa stanovišta očekivanih i poželjnih dogradnji koncepcije i oružanih snaga. Ali, stepen realnosti tih promena određivaće i stanje unutrašnjih odnosa u Jugoslaviji, jer će još zadugo upravo unutrašnji činilac predominantno uticati na našu bezbednost i nezavisnost, i na naš teritorijalni integritet.

Promene koje su nastale na spoljnom planu nisu dovele u pitanje naša opšta koncepcijska opredeljenja u pogledu izbora oblika rata i njemu primerenih strategije i doktrine narodnog rata, oblika vojne organizacije i njihove doktrinarnе uloge, oblika borbe i otpora u opštenarodnom odbrambenom ratu, kao ni u pogledu drugih opredeljenja koje podrazumeva jedna autentična odbrambena koncepcija i doktrina koja se u izgradnji odbrambenih moći oslanja prevashodno na sopstvene snage i koja je inkompatibilna sa bilo kakvim ugovornim savezništvom koje bi unapred obavezivalo i ograničavalo samostalnost u izboru vlastitih rešenja. Prema tome, nema potrebe za menjanjem, već treba dograđivati koncepciju i politiku razvoja oružanih snaga prema promenama u fenome-

nologiji savremene strategije dominacije i dostignućima tehničko-tehnološkog činioca i, u vezi, s tim, fizionomije savremene agresije.

Masovnost snaga treba da bude i dalje bitna karakteristika koncepcije ONO i DSZ, ali u ograničenom obimu u odnosu na sadašnje stanje, a efikasna odbrana i zaštita od mogućih oblika oružanog ugrožavanja, bez obzira na to da li se radi o selektivnoj primeni oružanog nasilja u okviru doktrine sukoba niskog intenziteta ili o oružanoj agresiji sa radikalnim ciljem, koja bi se izvodila razvijenim snagama po tipu primene kopneno-vazdušne bitke i doktrine dubokih udara, podrazumeva visoki stepen pripremljenosti svih elemenata sistema društva i sistema odbrane. No, istraživanja u toj oblasti su pokazala da je neophodno tražiti optimalan odnos između ograničene masovnosti, kao trajnog principa koji proizilazi iz duha naše koncepcije, i visoke racionalnosti sistema i njegove efikasnosti, što podrazumeva opremljenost sredstvima visoke tehnologije. Fizionomija savremenih ratnih dejstava, makar po obimu ograničena na selektivne udare sa distance, takva je da ta dejstva izazivaju veoma velike rušilačke i, što je naročito važno, psihološke efekte. Jedina efikasna zaštita od njih je posedovanje dela ukupnih odbrambeno-zaštitnih snaga na visokom stepenu tehničke opremljenosti i osposobljenosti, po tipu interventnih snaga, koje bi činile jezgro masovnih snaga odbrane i zaštite. Pored svih dogradnji koje društvene promene i reforme impliciraju u domenu organizacije, opremanja, osposobljavanja i funkcionisanja civilne zaštite, sistema osmatranja i obaveštavanja i drugih podсистема u okviru sistema ONO i DSZ, određene promene koje bi bile usmerene na poboljšanje njihovih interventnih mogućnosti impliciraju i promene koje su nastale u fizionomiji savremenih ratnih dejstava. Ta činjenica nameće neodgodivu obavezu redefinisanja doktrinarnih opredeljenja i sistemskih rešenja u mnogim domenima odbrambeno-samozaštitnog organizovanja i delovanja.

Nastale promene nisu dovele u pitanje četiri osnovne funkcije naše koncepcije i naših oružanih snaga: (1) uspešno odvrćanje svake vrste agresije i oblika ugrožavanja naše bezbednosti i nezavisnosti; (2) efikasno suprotstavljanje specijalnom ratu i svim oblicima vojnog intervencionizma, koji se

u savremenom vojnom i političkom žargonu zovu sukobi niskog intenziteta; (3) postizanje brze vojničke pobede u agresiji s ograničenim ciljem, i (4) uspešno vođenje dugotrajnog iscrpljujućeg rata u agresiji sa radikalnim ciljem. Sve te funkcije i dalje treba da ostanu naše opredeljenje, samo se prioriteti u merama i aktivnostima odbrambeno-samozaštitne izgradnje moraju prilagođavati imperativnim potrebama koje proizilaze iz promena u relevantnim činiocima koji uslovljavaju koncepciju.

Kada je reč samo o promenama na spoljnom planu i u vezi s tim o potrebama dogradnje koncepcije i oružanih snaga radi osposobljavanja za uspešno obavljanje navedenih funkcija, mora se imati u vidu sledeće:

(1) Kada je reč o efikasnom odgovoru na sve izazove specijalnog rata, dosadašnje krize kroz koje je prolazila naša zemlja pokazale su da je sistem ONO i DSZ postao nestabilan i neotporan na uticaje sveobuhvatne i veoma uporne strategije specijalnog rata, posebno kada se radi o infiltriranju te strategije u legalne institucije i funkcije društvenog sistema.

Poseban značaj u tim dogradnjama za efikasno suprotstavljanje specijalnom ratu dobija osposobljavanje i dogradnja oružanih snaga za aktivno učešće u sprečavanju nastajanja i eliminisanja eventualnih vanrednih prilika, koje, na žalost, mogu postati sve izrazitija opasnost po naše unutrašnje stanje. Takođe, oružane snage, i to prevashodno njihov mirnodopski deo, moraju se osposobljavati za efikasno obavljanje svoje tzv. unutrašnje funkcije, tj. da brzo otkriju i identifikuju i odlučno razbiju snage specijalnog rata koje u svom delovanju koriste vojna sredstva i vojnu silu. Pored toga, celokupne oružane snage treba izgrađivati i osposobljavati tako da budu otporne na sve oblike subverzivnog, političko-propagandnog i obaveštajno-izviđačkog delovanja snaga unutrašnjeg i spoljnog neprijatelja.

(2) S obzirom na verovatnoću primene pojedinih oblika ugrožavanja bezbednosti i nezavisnosti zemlje i posebno visoki stepen verovatnoće ugrožavanja primenom doktrine sukoba niskog intenziteta, osposobljavanje naših oružanih snaga, pre svega mirnodopskog dela Armije, za efikasan odgovor na udare sa distance i sve druge oblike selektivne primene vojne sile zadobija prvi red prioriteta. To i pored toga što smo svesni

činjenice da je doktrina udara sa distance prevashodno namenjena za tzv. zatvorena društva, u potpunosti hijerarhijski i piramidalno ustrojena, i u kojima udar u vrhu sistema i njegovo eventualno razbijanje paralizuje i sistem kao takav. Verovatnoću tog oblika ugrožavanja naše bezbednosti valja sagledavati u kontekstu naših unutrašnjih razračuna i visoke verovatnoće uključivanja spoljnog činioca u te razračune, uključujući i te udare sa distance, u kombinaciji sa vojnom intervencijom. Bez sumnje, odgovarajuće organizacijske i tehničko-tehnološke dogradnje biće neophodne, pre svega, u funkciji strategije odvracanja i povećanja uverljivosti tog odvracanja.

Dogradnja bi se odnosila prevashodno na nabavku, a potom i na razvoj i proizvodnju odgovarajućih ubojnih i prenosnih sredstava sistema PVO u svim njegovim podsistemima, sredstvima i sistemima za uzvratni udar na velikim daljinama i visinama, obaveštajno-izviđačkih i ometačkih sistema, i drugo, što sve spada u tzv. aktivnu komponentu i aktivni sistem mera. Osim toga, u ovom kontekstu na značaju dobija i sistem tzv. pasivnih mera, kojima se pojačava otpornost i žilavost objekata i prostorija na udare sa distance. Svemu tome treba dodati i napore koje treba preduzeti na planu preciziranja doktrinarne razrade te problematike, izvesne organizacijske mere, osposobljavanje namenskih jedinica i sistema za te zadatke, jačanje sistema rukovođenja i komandovanja u tim uslovima, što sve treba da doprinosi uverljivijem odvracanju od udara sa distance i efikasnijem suprotstavljanju, ako do takvih udara dođe.

Koncept i politiku razvoja oružanih snaga valjalo bi prilagoditi nastalim vojno-političkim i geostrategijskim promenama, kao i mogućnostima i verovatnoći oružanog ugrožavanja SFRJ i fizionomiji eventualne oružane agresije. U vezi s tim, naše je trajno opredeljenje, na kojem treba u potpunosti istrajati, dalje brojno smanjenje i mirnodopske i ratne armije, kako bi se dobila što operativnija, pokretljivija i borbena spremnija oružana sila, velike vatrene, udarne i manevarske moći.

Smanjenje Teritorijalne odbrane i uopšte politika njene borbene izgradnje kakvu sada imamo primerena je tradicionalnoj verziji oružane agresije po tipu invazije snaga na prostor

Jugoslavije. U takvoj viziji agresije, doktrinarna uloga Teritorijalne odbrane jeste da obezbedi masovnost borbenih dejstava na ratištu i kontinuitet oružane borbe u najtežim strategijskim uslovima, pre svega na privremeno zaposednutoj teritoriji, te borbenu kontrolu teritorije i funkcionisanje našeg društvenog sistema. U promenjenoj fizionomiji oružane agresije, pre svega u pogledu osnovnih modaliteta oružanog ugrožavanja, jedinice Teritorijalne odbrane, kakve mi imamo formirane, opremljene i osposobljene, u sudaru sa tehnički opremljenim i obučenim agresorom ispoljile bi nedovoljnu efikasnost, a trpele bi velike gubitke. Bilo bi produktivnije da se obukom stanovništva i odgovarajućom opremom i infrastrukturuom stvore uslovi za formiranje masovnih snaga Teritorijalne odbrane po potrebi i prema operativnim mogućnostima, tj. da se stvori široki oružani pokret, a ne da se sve unapred organizuje u jedinice i sastave. Dalje, valjalo bi ozbiljno raspraviti nije li bolje da se od partizanskih snaga Jugoslovenske narodne armije i manevarskih snaga Teritorijalne odbrane stvori jedinstveni partizanski ešelon oružanih snaga, a da u Teritorijalnoj odbrani ostane deo koji sada čine prostorne snage.

Kada je reč o dogradnji Teritorijalne odbrane prema novim strategijskim uslovima, valja imati na umu i novu činjenicu: gubitak, do izvesne mere, značaja dejstava na privremeno zaposednutoj teritoriji i uopšte partizanskih dejstava. Ako je tačna teza da je verovatnoća agresije sa radikalnim ciljem sve manja, a jedino u tom modelu agresije može doći do stvaranja velike privremeno zaposednute teritorije, mora se prihvatiti i stav da opada značaj dela snaga koji je bio primarno namenjen za dejstva na privremeno zaposednutoj teritoriji, a to znači Teritorijalne odbrane i partizanskih snaga Jugoslovenske narodne armije. To ne znači da su te snage izgubile značaj već samo da je on znatno umanjen i da bi se to moralo do izvesne mere odraziti i na koncept izgradnje Teritorijalne odbrane i na njenu doktrinarnu ulogu. U vezi s tim, neke konkretne sugestije bi bile moguće tek na osnovu prethodnih temeljitih stručnih analiza i studija (to pitanje pokrećemo pre kao sugestiju za razmišljanje nego kao konkretan predlog rešenja).

(3) Poseban značaj poprima dogradnja JNA prema njenoj ustavnoj i doktrinarnoj ulozi. S obzirom na njenu dvojnu

ustavnu ulogu: (1) odbrana od spoljne oružane agresije, i (2) zaštita ustavnog poretka od unutrašnjeg ugrožavanja, i s obzirom na moguće različite modalitete ugrožavanja zemlje spolja i iznutra, njena veličina, organizacijska struktura, naoružanje i oprema, borbena obuka i drugi oblici priprema za odbranu i zaštitu, te načini strategijske upotrebe oružanih snaga i način izvođenja borbenih dejstava i taktičke upotrebe, moraju biti maksimalno prilagođeni zahtevima koji proizilaze iz takve njene ustavne uloge i, posebno, iz njene doktrinarne uloge kao nosioca frontalnih dejstava u frontalnom, odnosno okosnice borbenih dejstava u kombinovanom obliku oružane borbe. Obe te njene uloge i raznovrsnost mogućih pretnji našoj bezbednosti i adekvatnih odgovora na te pretnje nameće u prvi plan zahtev za fleksibilnošću organizacijske strukture u smislu brzog prilagođavanja nastalim strategijskim i borbenim uslovima. To podrazumeva sposobnost za brze transformacije organizacijske strukture primerene različitim strategijskim, operativnim i taktičkim zadacima na ratištu ili na pojedinim njegovim vojištima. U vezi s tim, početno strategijsko grupisanje i manevar naših oružanih snaga po planovima upotrebe primereni su najtežem ratnom slučaju – oružanoj agresiji s radikalnim ciljem, za vođenje strategijske defanzive, a za slučaj agresije sa ograničenim ciljem, što bi za nas bio lakši ratni slučaj, oružane snage moraju biti sposobne da se preorijentišu tako da vode strategijski napad, odnosno protivofanzivu. U agresiji koja bi bila kombinacija unutrašnjeg ugrožavanja i spoljne intervencije oružane snage moraju biti sposobne da se brzo prestrukturiraju, tako da od samog početka dejstvuju ofanzivno, energično i beskompromisno, primenjujući specifične oblike borbenih dejstava koji se bitno razlikuju od borbenih dejstava u tzv. klasičnoj oružanoj agresiji spolja. To su, pre svega, antiteroristička, protivdiverzantska, protivustanička (protivgerilska) dejstva, sa odgovarajućim instrumentarijumima. Bez sumnje, to podrazumeva nešto drugačiju viziju i rešenja u organizacijsko-formacijskom ustrojstvu, opremanju, obuci i osposobljavanju barem dela Jugoslovenske narodne armije.

Tako složeni borbeni zadaci oružanih snaga i u vezi s tim neodgodiv zahtev za adaptibilnošću njihovih strategijskih grupacija i operativnih i taktičkih sastava, nameću zahtev za

brojno manjom, ali savremeno opremljenom, mobilnom i veoma pokretnom, borbeno snažnom i žilavom, vrhunski obučenom mirnodopskom armijom, fleksibilne unutrašnje organizacijske strukture i relativno masovnom ratnom armijom, koja zajedno sa Teritorijalnom odbranom obezbeđuje princip masovnosti oružanih snaga i oružane borbe na jugoslovenskom ratištu.

Posebno mesto i ulogu u okviru navedenih pretnji dobija mirnodopska Jugoslovenska narodna armija, a time njen razvoj i izgradnja zadobijaju najviši prioritet. U njenom sastavu treba dalje jačati jedan brojno manji deo, tehnički visokoopremljen, mobilan i osposobljen, za raznovrsna dejstva i u različitim uslovima, kontigent koji bi bio u stanju da uspešno odgovori na tri vrste izazova: (1) da u funkciji gotovih snaga vodi početne operacije, izvede strategijski doček i obezbedi uspešan prelazak zemlje na ratno stanje u najtežem ratnom slučaju; (2) da brzo i efikasno reaguje i uzvraća udarom (protivudarom) na sve vrste ugrožavanja bezbednosti i nezavisnosti naše zemlje u okviru agresije sa ograničenim ciljem i brzo porazi agresora, i (3) da u sukobu niskog intenziteta, uključujući predupređenje i eliminisanje vanrednih prilika i protivudare na udare sa distance, energično porazi neprijatelja i zaštititi ustavni poredak Jugoslavije.

SUMMARY

CHANGES IN CONTEMPORARY WORLD AND THEIR IMPLICATIONS ON THE UPBUILDING OF THE TOTAL NATIONAL DEFENCE CONCEPT AND OF THE ARMED FORCES OF THE S. F. R. Y.

In the article are identified and explained the most significant changes in the contemporary world, among which are underlined the following ones: a) changes in the structure and distribution of political might in the world; b) changes in military-political realtions and in the strategic picture of the world; c) dying out of functions of militar-political organizations – blocs, of the Warsaw Agreement in particular; d) erosion of the bipolar strategic picture by a withdrawal of the USSR as the superpower and the ensuing change in the balance of forces as a sui generis „umbrella“ of the European peace; e) unification of Germany as a new power factor in Europe and a factor of change of the existing balance of forces; and f) disintegration of the „real socialism“

system and a dangerous possibility of disintegration of the USSR as a major state, which would greatly exacerbate the problem of peace in Europe. All these and other changes cause the matter of the European security system to be seen in a new light, and thus also introduce new moments into the contents and phenomenology of the strategy of domination, with an evident transition from the military to the non-military strategic instruments.

In the context of the above mentioned changes in the environment of our country, the internal crisis of Yugoslavia seems extremely anachronistic and incredible. While Europe is increasingly becoming united Yugoslavia is falling asunder, with a frenzied march of its nationalistic forces attempting to crush Yugoslavia as a state, which would entail all the inevitably fatal consequences. When assessing threats against security and independence of Yugoslavia in the light of changes in the world and of the crisis in the country we should notice that an eventual danger from an armed threat consists first of all of a further escalation of its internal crisis and conflict between its nations, together with an eventual involvement on the part of foreign factors, in the measure of their own strategic estimates and interests.

As to the implications of changes in the world and of our internal crisis to the upbuilding of our total national defence concept, we should: update, in a necessary measure, our strategic analyses and assessments; further rationalize systemic solutions in all elements of our total national defence system; further reduce the numerical strength of our armed forces and accelerate their technological modernization, with the accent placed on the peacetime part of their operative component, intended for preventing a strategic surprise; re-consider the concept of development of our territorial defence, in the context of an evident reduction of significance of combat activities in parts of the state territory temporarily taken by the aggressor, and generally of the partisan form of the armed struggle.

In brief, the author advocates an upbuilding of the concept, rather than its abandonment, since for such a radical change the necessary social and international conditions are not existing yet.

RÉSUMÉ

LES CHANGEMENTS DANS LE MONDE CONTEMPORAIN ET LEURS IMPLICATIONS SUR LE PERFECTIONNEMENT DE LA CONCEPTION DE DEFENSE POPULAIRE GENERALISEE ET DES FORCES ARMEES DE LA RSFY

Dans le présent article sont identifiés et commentés les changements majeurs du monde contemporain, parmi lesquels, d'après leurs portée et intérêt, sont: a) changements dans la structure et la distribution du pouvoir politique à l'échelle mondiale; b) changements des rapports politiques-militaires et de l'image stratégique du monde; c) fonctionnement perturbé des organisations politiques-militaires – des blocks, notamment de celle du Pacte de Varsovie; d) altération de l'image stratégique bipolaire et le retrait de l'URSS en tant que super-puissance et, en conséquence, la détérioration de l'équilibre des forces servant de „parapluie” sui generis pour la paix en Europe; e) l'unification

de l'Allemagne en tant que facteur de pouvoir nouveau en Europe et celui de la détérioration de l'actuel équilibre des forces; f) désagrégation des systèmes du socialisme réel et le risque de décomposition de l'URSS en tant que grand Etat, ce qui pourrait avoir pour conséquence la mise en question de la paix en Europe sous une forme fort aiguë. Tous ces changements, et tant d'autres, posent sous un jour nouveau la question du système de sécurité européenne, apportent des éléments nouveaux dans les contenus et la phénoménologie de la stratégie de domination, l'accent étant particulièrement déplacé depuis les moyens militaires vers les moyens stratégiques non-militaires.

Dans le contexte des changements cités, notamment dans l'environnement de la Yougoslavie, la crise intérieure dans ce pays semble anachronique et peu probable. Alors que l'Europe s'approche de son unification, nous tendons vers la désunion à l'ombre du déferlement des forces nationalistes qui aspirent au démantèlement de la Yougoslavie en tant qu'Etat avec toutes ses conséquences fatales et imminentes. A examiner les risques que courent notre sécurité et notre indépendance, à la lumière des changements dans le monde et de la crise qui sévit dans le pays, on doit constater que l'éventuel danger d'une menace armée réside, avant tout, dans l'escalade continue de la crise intérieure et des conflits entre les nationalités, et dans l'immixtion éventuelle du facteur étranger qui agirait suivant ses propres estimations et intérêts stratégiques.

En ce qui concerne les implications des changements dans le monde et celle de la crise intérieure sur le perfectionnement de notre conception de défense populaire généralisée, il faut, dans la mesure du nécessaire, actualiser nos estimations et analyses stratégiques, rationaliser les solutions systémiques de tous les éléments de la défense populaire généralisée, poursuivre la réduction des forces armées et leur modernisation technique en tant que notre option durable, l'accent étant mis sur la composante opérationnelle qui en temps de paix est destinée à prévenir la surprise stratégique, remettre en cause la conception de Défense territoriale dans le contexte de la diminution éclatante de l'intérêt que peuvent avoir les actions en territoire provisoirement occupé et les formes de lutte armée partisans, en général.

Bref, l'auteur opte pour le perfectionnement de la conception et non pour son abandon, étant donné que les préalables sociaux et internationaux à des changements aussi radicaux n'ont pas encore été réunis.

РЕЗЮМЕ

ИЗМЕНЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ И ИХ ИМЛИКАЦИИ НА ДОСТРОЙКУ КОНЦЕПЦИИ ВСЕНАРОДНОЙ ОБОРОНЫ И ВООРУЖЕННЫХ СИЛ СФРЮ

В статье идентифицируются и обосновываются наиболее крупные изменения в современном мире, из которых по своему значению выделяются следующие: а) изменения в структуре и распределении мировой политической мощи; б) изменение военно-политических соотношений и стратегической картины мира; в) прекращение функционирования военно-политических организаций – блоков, особенно Варшавского договора; г) нарушение биполярной стратегической картины и отступление

СССР, как великой державы, и на этой основе нарушение баланса сил, являющегося своеобразным „зонтом“ мира в Европе; д) объединение Германии, как новый фактор мощи в Европе и фактор нарушения существующего равновесия сил; е) распад системы реального социализма и угроза разрушения СССР как великой державы, что может поставить вопрос мира в Европе и в весьма острой форме. Все эти и другие изменения в новом свете поднимают вопрос системы европейской безопасности, а этим вносят и новые элементы в содержание и феноменологию стратегии превосходства, причем замечается четкий уклон от военных к невоенным стратегическим средствам.

В контексте указанных изменений, имевших место в окружении, внутренний кризис в Югославии кажется крайне анахроническим и невероятным. В то время как Европа объединяется, мы разъединяемся под неистовый марш националистических сил, стремящихся разбить Югославию как государство, несмотря на все пагубные последствия, сопровождающие эту затею. Когда в свете изменений в мире и кризиса в стране рассматриваются опасности для нашей безопасности и независимости, надо заметить, что возможная опасность вооруженной угрозы содержится, прежде всего, в дальнейшей эскалации внутреннего кризиса и межнациональных столкновений и возможном включении иностранного фактора по мере его собственных стратегических оценок и интересов.

Что касается импликаций существующих изменений в мире и внутреннего кризиса на достройку нашей концепции всенародной обороны, нужно в необходимой степени актуализировать наши стратегические оценки и анализы, надо пойти на рационализацию системных решений во всех элементах системы всенародной обороны, на дальнейшее численное сокращение вооруженных сил, представляющее собой наш постоянный курс, и на их техническую модернизацию, обращая главное внимание на оперативный компонент мирного времени, назначаемый для предотвращения внезапностей, на пересмотр концепции строительства Территориальной обороны в контексте очевидного уменьшения значения действий на временно занятой территории и вообще партизанской формы вооруженной борьбы.

Словом, автор является сторонником достройки концепции, а не ее отбрасывания, ибо для таких радикальных изменений не существуют необходимые общественные и международные предпосылки.